



УДК 340.12

Семенюк Віталій Васильович,
*викладач кафедри філософії, філософії
права та юридичної психології
Івано-Франківського університету права
імені Короля Данила Галицького*



ОСОБЛИВОСТІ ВТІЛЕННЯ ХРИСТІЯНСЬКИХ ЗАСАД У ПОЛОЖЕННЯХ УНІВЕРСАЛІВ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ УНР ТА КОНСТИТУЦІЇ УНР

У науковій статті досліджено взаємозв'язок права та християнства на прикладі втілення християнських засад у положеннях Універсалів Центральної Ради УНР та нормах Конституції УНР. При цьому автор звертає увагу на особливості втілення у конституційних актах УНР таких основних християнських засад, як гідність людської особи, пошанування людського життя, рівність людей, свобода особи, справедливість.

Ключові слова: *християнські засади, Універсали Центральної Ради УНР, Конституція УНР, втілення християнських засад у праві.*

Постановка проблеми. Демократичні процеси, які розпочалися в українському суспільстві із відновлення державності в Україні у 1991 році, призвели до зростання духовної свободи людини та, відповідно, до підвищення рівня релігійності населення. Наслідком таких процесів стало посилення взаємовпливу релігії та права як форм суспільної і індивідуальної свідомості та нормативних регуляторів [4, с. 200]. У зв'язку з цим, в умовах сьогодення, особливої актуальності набувають наукові дослідження, спрямовані на вивчення стійких зв'язків права та релігії через призму їх філософсько-правового осмислення.

З моменту хрещення Київської Русі князем Володимиром Великим впродовж багатьох століть християнство займало домінуюче становище серед релігійних вірувань на території української держави, а християнські цінності знаходили своє втілення у різних сферах життя українців. Не оминуло впливу релігії і українське право, для процесу формування якого однією з основних домінант стало християнство.

Загалом, вивчення історичного досвіду втілення християнських цінностей у правових актах дає можливість використовувати його в сучасних умовах правотворчості, а це, у свою чергу, сприятиме подальшій гуманізації права. У цьому ракурсі одним із прикладів втілення християнських засад у праві є зміст положень Універсалів Центральної Ради УНР та норм Конституції (Статуту про державний устрій, права і вольності УНР) від 29 квітня 1918 року.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто зауважити, що особливості прийняття та зміст універсалів Центральної Ради УНР та Конституції УНР виступали предметом наукових досліджень у галузі історії держави і права, конституційного права та філософії права. Ґрунтовні наукові дослідження у цій сфері здійснили В. Д. Гончаренко,



Л. Є. Дещинський, А. І. Кормич, О. Л. Копиленко, М. В. Костицький, В. О. Румянцев, В. М. Шаповал, О. О. Шевченко А. Яковлев та інші науковці.

Проте, окремого наукового дослідження потребують особливості втілення християнських засад українського суспільства у змісті Універсалів Центральної Ради УНР та Конституції УНР, що дозволить у подальшому детальніше вивчати взаємозв'язок права, релігії і моралі не на абстрактному рівні, а на рівні конкретних правових норм (включаючи і норми історичних джерел (форм) права).

Постановка завдання. Враховуючи усе вищенаведене, метою даної наукової статті є дослідження взаємозв'язку права та християнської релігії на прикладі втілення християнських засад у положеннях Універсалів Центральної Ради УНР та нормах Конституції УНР.

Виклад основного матеріалу дослідження. Часи правління Центральної Ради в Україні увійшли в історію нашої держави не тільки як час посилення свідомості і національно-визвольного руху, а й як другий етап конституційного будівництва. Проявом національної правової думки того часу стало видання Центральною Радою Української Народної Республіки визначальних в історії українського конституціоналізму (та українській правотворчості загалом) конституційних актів, зокрема: Першого Універсалу (10 червня 1917 р.), Другого Універсалу (3 липня 1917 р.), Третього Універсалу (7 листопада 1917 р.), Четвертого Універсалу (9 січня 1918 р.) та Конституції Української Народної Республіки (Статуту про державний устрій, права і вольності УНР) від 29 квітня 1918 р.

Християнство, яке зародилося ще в I ст. н. е., сьогодні є однією з трьох домінуючих світових релігій, яку сповідує третина населення землі. В Україні, як показують результати соціологічних опитувань, 90 % громадян України вважають себе християнами. Така прихильність віруючих не в останню чергу обумовлена особливістю християнського віровчення, яке пропагує близькі кожній людині цінності та принципи (засади) людського співіснування. Серед таких основних християнських засад та цінностей можна виокремити: гідність людської особи, пошанування людського життя, рівність людей, свобода особи, справедливість тощо.

Навіть поверхневий аналіз змісту положень та норм Універсалів і Конституції УНР дає підстави стверджувати, що в них, як і в змісті Конституції Пилипа Орлика, якою було закладено традиції українського конституціоналізму, простежується втілення християнських цінностей українського суспільства.

Однією із найважливіших засад християнського віровчення є гідність людської особи. Дана засада коріниться у створенні людини на образ і подобу Божу. Церква у своїй соціальній доктрині зазначає: «Людина, тому що вона є образом Божим, має гідність особи: вона є не лише щось, але й хтось. Вона здатна пізнати себе, володіти собою, добровільно дарувати себе та входити у спільноту з іншими особами; вона покликана до союзу зі своїм Творцем, покликана дати Йому відповідь вірою і любов'ю, якої ніхто інший не може дати замість неї. Бог усе створив для людини» [5, с. 108].

Гідність є особливим предметом у плані правового захисту. Невід'ємна, вроджена гідність, що впливає з самої суті людини, є одним з найголовніших прав і свобод людини і громадянина – природних вимог до правового, а також соціального статусу людини, необхідного для її нормального існування [1, с. 91].

Захист гідності особи, як християнської цінності та права людини знайшов своє втілення і в положеннях Універсалів Центральної Ради УНР та нормах Конституції УНР. Зокрема, в IV Універсалі міститься положення, яким закріплюється «В самостійній

Народній Республіці України не повинен страждати ні один трудящий чоловік» [7, с. 39]. Конституція ж УНР у п. 14 містить пряму заборону принижувати людську гідність: «Громадянин УНР і ніхто інший на території її не може бути ... відданий яким-небудь карам по тілу, або іншим актам, які понижують людську гідність...» [7, с. 53].

До основних засад християнства відноситься також «пошанування людського життя». Християнство проголошує, що людське життя треба поважати, як щось священне, бо від самого початку воно ґрунтується на творчій дії Бога і воно назавжди залишається в особливому відношенні до Творця, своєї єдиної мети. Сам Бог є Владикою життя від його початку і до кінця; ніхто, за жодних обставин, не може привласнювати собі право прямо знищити невинну людську істоту. У Євангелії від Матвія сказано «Ви чули, що було сказано давнім: «Не вбивай; І коли хтось уб'є, той підпаде судові». А Я кажу вам, що кожний хто гнівається на брата свого, підпаде судові» [3, с. 1071].

Як зазначає О. Бандура, життя займає найвище місце в ієрархії цінностей права. Для права найвищою цінністю є збереження суспільства та життя кожного її члена, причому значення останнього постійно посилюється [2, с. 45].

«Пошанування людського життя», як християнська засада, а також «право на життя», як загальнолюдська цінність знаходить своє відображення в III Універсалі та Конституції УНР у вигляді заборони смертної кари. Так, в III Універсалі зазначається, що «Віднині на землі Української Республіки смертна кара касується» [7, с. 23]. Конституція ж УНР містить норму наступного змісту: «Громадянин України і ніхто інший не може бути покараний смертю» [7, с. 53].

Слід зазначити, що християнство, визнаючи однією з основних цінностей пошану до людського життя, засуджує тим самим такі негативні прояви порушення даної засади, як ненависть, гнів, бажання помсти, війну, оскільки пошана до людського життя та до його зростання вимагають миру. Мир - це не тільки відсутність війни, він не обмежується забезпеченням рівноваги сил супротивників. Миру на землі не можна досягти без захисту добра людей, вільного спілкування між ними, пошани до гідності людини і народів, постійної підтримки братерства.

Ті, що відмовляються від насильницьких і кривавих вчинків і для захисту прав людини вдаються до засобів захисту, які доступні найслабшим, засвідчують цим євангельську любов, тільки щоб це не чинило шкоди правам та обов'язкам інших людей і суспільства. Вони законно засвідчують вагу фізичних і моральних небезпек, які постають внаслідок насильства, через матеріальне знищення і смерть людей [5, с. 270].

У зв'язку з цим, опосередковане втілення християнської засади «пошанування людського життя» вбачається у нормах Універсалів Центральної Ради УНР, у яких закріплювалися положення, що засуджували військові дії та, натомість, віталосся ведення мирних переговорів. До таких положень, зокрема, можна віднести положення III Універсалу, у якому зазначалося: «Волею й іменем Української Республіки ми, Українська Центральна Рада, станемо твердо на тому, щоб мир установлено якнайшвидше. Для того ми вживемо рішучих заходів, щоб через Центральне Правительство примусити й спільників, і ворогів негайно розпочати мирні переговори» [7, с. 22].

До християнських засад слід віднести також визнання рівності людей. «Не дивиться Бог на обличчя», бо всі люди мають однакову гідність як сотворені на Його образ і подобу. Воплочення Сина Бога свідчить про рівність гідності всіх людей. У посланні апостола Павла до галатів сказано: «Нема юдея, ні грека, нема раба, ані вільного, нема чоловічої статі, ані жіночої, – бо всі ви один у Христі Ісусі» [3, с. 1296]. Більше того,



це первісна засада абсолютної рівності і братерства між усіма людьми, незалежно від їхнього походження, національності, статі, культурної і класової приналежності [5, с. 99].

Рівність людей визнається також загальнолюдською правовою цінністю. Рівність у суспільстві має принципове значення для його прогресу. Боротьба між індивідами та їхніми групами повинна проходити у рівних умовах, котрі можуть забезпечити тільки закон і сильна влада. Для цивілізованого розвитку суспільства необхідно, щоб прийняті закони встановлювали рівні права громадян і рівні можливості їх реалізації [2, с. 50].

Усвідомлюючи це, Центральна Рада у своїх конституційних актах гарантувала рівність громадян всіх національностей. Так, у I Універсалі зазначається, що «в городах і тих місцях, де українська людність живе всуміш з іншими національностями, приписуємо нашим громадянам негайно прийти до згоди і порозуміння з демократією тих національностей і разом з ними приступити до підготовки нового правильного життя» [7, с. 12]. У II Універсалі з цього приводу зазначається: «У згоді з іншими національностями України й діючи на полі державної управи яко органи тимчасового правительства, Генеральний Секретаріат Центральної Ради твердо йтиме шляхом закріплення нового ладу, витвореного революцією» [7, с. 14]. У III Універсалі з метою забезпечення рівності громадян всіх національностей, Центральна Рада проголошує: «народам великоруському, єврейському, польському й іншим на Україні признаємо національно-персональну автономію для забезпечення їм права та свободи самоврядування в справах їх національного життя» [7, с. 23]. Право народів на національно-персональну автономію в подальшому було підтверджено в IV Універсалі, а також знайшло своє закріплення у Конституції УНР, зокрема, в п. 6 «Загальних постанов», та п. 69 розділу «Національні союзи» зазначено, що «Націям України УНР дає право на впорядкування своїх культурних прав в національних межах» [7, с. 52] та що «ні одна нація не може бути позбавлена цього права або обмежена в ньому» [7, с. 58].

В Конституції УНР на нормативному рівні закріплено засади гендерної рівності та рівності громадянських і політичних прав. Зокрема, в п. 11 Конституції УНР закріплюється норма, яка передбачає, що право УНР не знає «ніякої різниці в правах і обов'язках між чоловіком і жінкою», а п. 12 закріплює положення, що «Громадяне УНР рівні в своїх громадянських і політичних правах. Уродження, віра, національність, освіта, майно, податкування не дають ніяких привілеїв в них» [7, с. 53].

Однією із християнських цінностей, дарованих людині Богом, є свобода. Бог створив людину розумною, даючи їй гідність особи, обдарованої ініціативою і владою над своїми вчинками. «Він зволив «залишити її в руках свого власного рішення» [3, с. 1070]. Свобода є владою, вкоріненого в розумі і в нашій волі, діяти чи не діяти, робити це чи інше, і, таким чином, виконувати свідомі вчинки за власною ініціативою. Силою вільного вибору кожний розпоряджається собою. У людині свобода є силою зростання і дозрівання у правді й доброті. Свобода досягає своєї досконалості, коли вона спрямована до Бога, нашого блаженства. Право, як і християнство, розуміє свободу як можливість вибору людиною власної поведінки.

Закріплюючи свободу вибору людини, Центральна Рада в Конституції УНР гарантувала своїм громадянам:

1. право на таємницю листування (п. 16 Конституції УНР);
2. «відсутність обмежень в правах слова, друку, сумління, організації, страйку» (п. 17 Конституції УНР);
3. право на свободу пересування (п. 18 Конституції УНР);



4. право вибирати та бути обраним до законодавчих установ і органів місцевого самоврядування (п. 20 Конституції УНР) [7, с. 53].

Справедливість, як християнська засада та моральна чеснота, полягає в постійному і твердому бажанні віддати Богові і ближньому те, що їм належить. Справедливість стосовно Бога називається «чеснотою релігійності». Стосовно людей вона вчить поважати права кожного і в стосунках між людьми встановлювати гармонію, яка сприяє рівності стосовно осіб і спільного добра. Справедлива людина, часто згадувана у Святому Письмі, вирізняється постійною правотою своїх думок і правотою своєї поведінки з ближнім. «Не потуратимеш вбогому, але й не зважатимеш на багатого: по правді судитимеш твого ближнього». «Пани, віддавайте слугам те, що справедливе й належне, знаючи, що й ви маєте Пана у небі» [3, с. 1308].

У загальному розумінні справедливість – це співвідношення цінностей, благ між собою і конкретний розподіл їх між індивідами, належний порядок людського співжиття, який відповідає уявленням про сутність людини і її невід’ємні права. Також, справедливість – це цінність і моральна категорія, яка займає пріоритетне місце в критичній оцінці (легітимації) правових інститутів. Справедливість у праві – це завжди творчий пошук. Справедливість наповнює право особливим духовним змістом, вона постає ідейним підґрунтям права. Право, орієнтоване на справедливість, є духовно-збагаченим правом [6, с. 416].

Втілення справедливості, як християнської засади та моральної чесноти, знайшло своє відображення в III Універсалі Центральної Ради УНР, у якому, зокрема, зазначалося, що «Суд на Україні повинен бути справедливим, відповідним духові народу. З тою метою приписуємо Генеральному Секретарству судових справ зробити всі заходи упорядкувати судівництво й привести його до згоди з правними поняттями народу» [7, с. 23].

Висновки. Таким чином, втілення християнських засад у положеннях Універсалів Центральної Ради УНР та Конституції УНР має наступні особливості:

1. християнські засади знаходять своє втілення у всіх без винятку Універсалах Центральної Ради УНР та Конституції УНР, а також пронизують як їх правові норми, так і декларативно-політичні положення;

2. положення Універсалів Центральної Ради УНР та Конституції УНР закріплюють такі основоположні засади та ідеї християнства, як гідність людської особи, пошанування людського життя, рівність людей, свобода особи, справедливість;

3. втілення зазначених християнських засад у конституційних актах УНР простежується як у формі прямого, так і опосередкованого їх закріплення.

Список використаних джерел:

1. Бандура О. О. Істина як загальнолюдська та правова цінність / О. О. Бандура // Право України. – 2010. – № 2. – С. 88-94.
2. Бандура О. Система цінностей права та її природні підвалини (основні риси) / О. Бандура // Антропология права : філософський та юридичний виміри (стан, проблеми, перспективи) : Статті учасників Міжнародного «круглого столу» (м. Львів, 3-5 грудня 2010 року). – Львів : Галицький друкар, 2010. – С. 45-53.
3. Біблія або книги святого письма старого й нового заповіту. – К. : Українське Біблійне Товариство, 2003. – 1375 с.
4. Вовк Д. О. Право і релігія : загальнотеоретичні проблеми співвідношення : монографія / Д. О. Вовк. – Х. : Право, 2009. – 224 с.
5. Компендіум соціальної доктрини церкви. – К. : Кайрос, 2008. – 549 с.



6. Морська Н. Природноправова справедливість та правова цінність закону (позитивного права) і держави / Н. Морська // Антропология права : філософський та юридичний виміри (стан, проблеми, перспективи) : Статті учасників Міжнародного «круглого столу» (м. Львів, 3-5 грудня 2010 року). – Львів : Галицький друкар, 2010. – С. 415-424.
7. Хрестоматія з історії держави і права України : у 2-х т. : навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти / за ред. В. Д. Гончаренка. – [вид. 2-ге, переробл. ідоп.]. Том 2 : Лютий 1917 р. – 1996 р. / [уклад. : В. Д. Гончаренко, А. Й. Рогожин, О. Д. Святоцький]. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. – 728 с.

Семенюк В. В. Особенности воплощения христианских принципов в положениях Универсалов Центральной Рады УНР и Конституции УНР

В данной научной статье исследована взаимосвязь права и христианства на примере воплощения христианских принципов в положениях Универсалов Центральной Рады УНР и нормах Конституции УНР. При этом автор обращает внимание на особенности реализации в конституционных актах УНР таких основных христианских принципов, как достоинство человеческой личности, уважение человеческой жизни, равенство людей, свобода личности, справедливость.

Ключевые слова: христианские принципы, Универсалы Центральной Рады УНР, Конституция УНР, воплощения христианских принципов в праве.

Semenyuk V. V. Special features of embodiment of Christian principles in the provisions of Universals of the Central Council of the UPR and the Constitution of the UPR

This research article explores the correlation of law and Christianity on the example of embodiment of Christian principles in the provisions of Universals of the Central Council of the UPR and the norms of the Constitution of the UPR. The author draws attention to the particular implementation in the constitutional acts of the UPR such basic Christian principles as the dignity of human personality, respect for human life, equality of people, individual liberty, justice.

Key words: Christian principles, Universals of the Central Council of the UPR, the Constitution of the UPR, the embodiment of Christian principles in law.

